Skånes Förhistoria: Småkungariken
Gravar och Arkeologiska Fynd

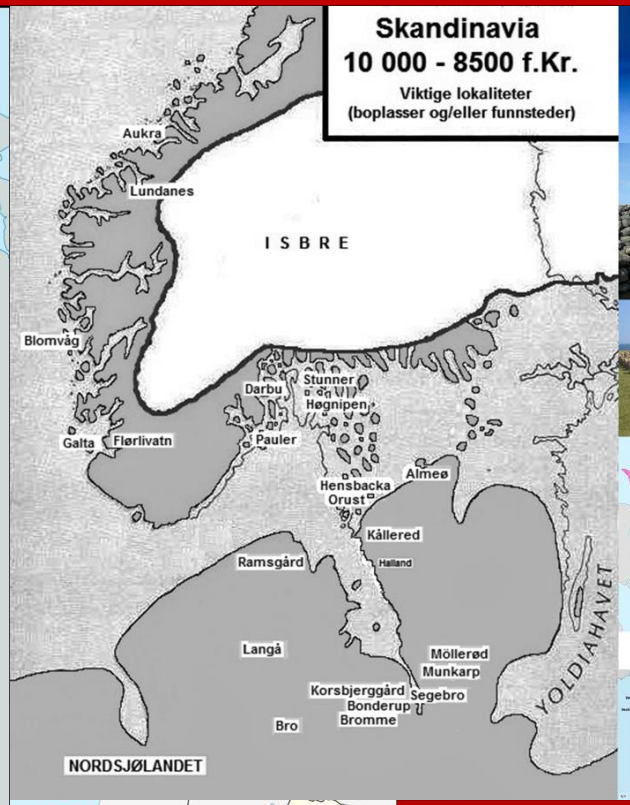

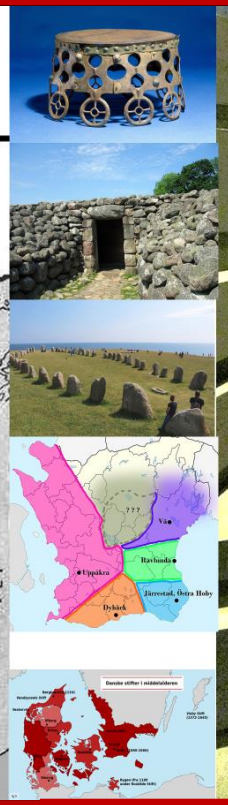

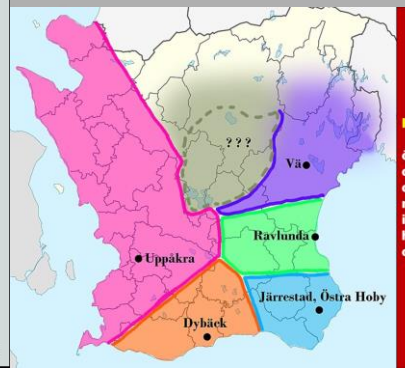

Hypotetisk karta

över småkungariken i Skåne cirka 500–900 e.Kr., efter kända centralorter och fynd. Det mellersta området i norr har ingen känd centralort men kan ha utgjort ett sjätte autonomt område.[16]

Skandinavia
10 000 - 8500 f.Kr.

Viktige lokaliteter
(boplasser og/eller funnsteder)

Aukra
Lundanes
ISBRE
Blomvåg
Darbu
Stunner
Høgnipen
Galta
Flørlivatn
Pauler
Almeø
Hensbacka
Orust
Kållered
Halland
Ramsgård
Langå
Möllerød
Munkarp
Korsbjerggård
Segebro
Bonderup
Bromme
Bro
YOLDIAHAVET
NORDSJØLANDET

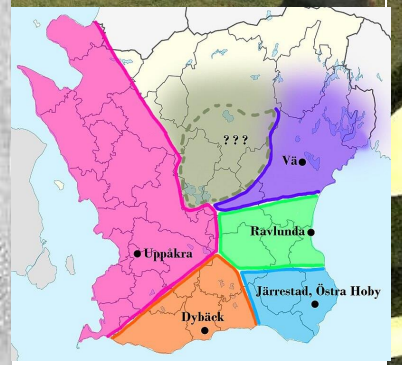

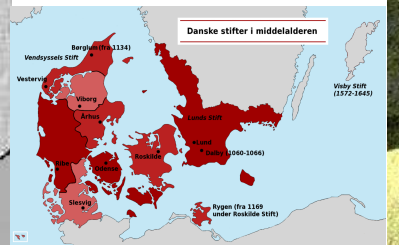

Skånes förhistoria: En resa genom tid och rum

Från istid till järnålder

Skånes rika förhistoria sträcker sig från de första bosättarnas ankomst efter istidens slut, omkring 12 000 f.Kr., till början av medeltiden runt 800 e.Kr. Denna period innefattar dramatiska förändringar i landskapet, kulturen och samhällsstrukturerna. Arkeologiska fynd visar på en tidig befolkning längs kusterna och i de bördiga dalarna, där människor levde av jakt, fiske och senare jordbruk.

Småkungarikena i Skåne

Under järnåldern, en tid av social och politisk förändring, började småkungarikena att ta form i Skåne. Dessa tidiga politiska enheter var föregångare till det mer centraliserade danska riket som skulle komma att etableras. Fynd från denna period, såsom skeppsgravar, vittnar om en komplex samhällsstruktur och rika begravningsritualer.

Skåne är känt för sina många arkeologiska fyndplatser, där gravar och boplatser från stenåldern till järnåldern har upptäckts. Nya utgrävningar, som den i Dalköpinge, fortsätter att ge insikter i de forntida skåningarnas liv. Dessa platser ger oss en unik inblick i de ceremonier och den vardag som utspelade sig i regionen under tusentals år.

Gravar och arkeologiska fynd

Bronstidens skatter

Bronstiden markerade en ny era i Skånes historia, med en ökad användning av metall och en blomstrande kultur som speglas i de rika gravfynden. Hällkistor ersattes av storslagna gravhögar och rösen, och föremål av brons blev allt vanligare. Denna period är känd för sina smycken och vapen som ofta återfinns i gravar och depåer.

Romerska influenser

Perioden från år 1 till 400 e.Kr. kännetecknas av ett starkt romerskt inflytande i Nordeuropa. Handel och kulturellt utbyte med det romerska riket påverkade samhällena i Skåne, vilket syns i de arkeologiska fynden från denna tid.

Hällristningarna i Frännarp

Framtidens arkeologi

BIRKA OCH
UPPÅKRA

Medan vi fortsätter att utforska Skånes förhistoria genom arkeologiska utgrävningar, väntar många svar fortfarande på att upptäckas. Varje nytt fynd bidrar till att fylla i luckorna i vår förståelse av det förflutna och ger oss en djupare inblick i hur våra förfäder levde, arbetade och formade det landskap vi ser idag.

BIRKA OCH UPPÅKRA

Tillhör Krigsarkivets Samlingar, Kungsboken 1, SE/KrA/0437/1

UPPÅKRA
SKÅNE /SWERIGE

Havängsdösen, en cirka 5 500 år gammal megalitgrav i sydöstra Skåne.

Hällristningarna i Frännarp

Hällristningarna i Frännarp eller Fränarpsristningarna ligger i Gryts socken, utanför Knislinge i Östra Göinge kommun. Ristningarna utgörs av 17 vagnar, 27 ringfigurer varav 19 ringkors/hjul, fyra ormar, 61 skålgropar, två par fotsulor, ett skepp utan bemanningsstreck och fyra obestämda figurer.

Fem av vagnarna dras av varsitt par dragdjur, sannolikt hingstar. Alla vagnar är på väg nerför hällen i riktning nordväst/västnordväst. Fyra av ringkorsen är parvis sammanbundna med linjer. En vanlig tolkning är att är solkorsen symboliserar solen som vagnarna drar över himlavalvet. Ristningen beskrivs som unik i Sverige, men har återfunnits från Sahara i söder till Mongoliet i öster. Fotsulorna skulle kunna symbolisera en gudom som inte får avbildas.

Dateringen är osäker, men den här typen av fornlämningar brukar förknippas med bronsålder, 1800-500 före vår tideräkning.

Hällristningarna i Frännarp

Den "dansande mannen", Järrestads hällristningar

Kivik Kungagraven Foto: Fantomen 16 juni 2006 Detta är en bild av en svensk kulturhistorisk lämning, nummer Södra Mellby

Dagshög, Skånes största gravhög från bronsåldern.

Yngre stenålder (4 000–1 800 f.Kr.

Övergången till bondestenåldern kan i Skåne dateras till omkring 4 000 f.Kr. då det i pollenavlagringar går att se att almbeståndet plötsligt kraftigt började minska, troligtvis på grund av skogsavverkningar till förmån för odlingar.[9] Jakt och fiske kom att spela fortsatt stor roll under bondestenåldern och odling fick först ett stort ekonomiskt genomslag senare runt övergången mot bronsåldern. Skånska stenåldersfynd tyder på att övergången från jägarstenåldern till bondestenålderns första fas, trattbägarkulturen (cirka 4 000–2 900 f.Kr.), verkar ha gått snabbt. Större bosättningar sprack och mindre grupper, kanske enskilda familjer, började sedan odla marken och ta hand om boskap. Trattbägarkulturens namn kommer från trattbägare, en tidtypisk typ av keramiska bägare som ofta hittas vid bosättningar. Keramiken är förhållandevis enhetlig i hela Sydskandinavien samt i norra Östersjöområdet vilket tyder på att det redan vid denna tid fanns långväga kontakt mellan olika områden.

Under 3 000-talet f.Kr. gjordes för första gången slipade flintyxor i Skåne. I samband med jordbrukets början och dessa flintyxor hittas även de äldsta kända offerfynden i Skåne. Flintyxor är särskilt förekommande som offerfynd men man offrade även andra redskap och mat.

Utöver trattbägarna utmärks den tidiga bondestenåldern av att människor i Sydskandinavien för första gången började bygga gemensamma och större gravanläggningar. Eftersom bondestenålderns gravmonument har krävt samarbete tyder det på att människor trots att de levde mer separat kanske kände en större inbördes samhörighet, samt att gravritualer utvecklades till något mer offentligt och kollektivt. Långhögar, gjorda omkring 4 000–3 500 f.Kr., utgör den äldsta typen av monumentalgravar i Skåne. Dessa är gravområden omringade av avlånga rektanglar med resta stenar. Långhögen i Kyrkoköpinge i sydvästra Skåne är 5×64 meter och med det den största långhögen i hela Sverige. Senare gravtyper som särskilt förknippas med bondestenåldern är dösar och gånggrifter, vilka kan hittas på flera ställen i Skåne och skiljer sig från långhögar i och med att deras gravkammare var gjorda av sten och inte trä. I dösar omgärdas gravkammaren av fyra till fem resta stenblock, samt ett takblock över kammaren. I gånggrift finns även en två till sex meter lång gång till gravkammaren, täckt av stenblock. Båda gravtyperna täcktes av jord.

Efter trattbägarkulturen följde den så kallade stridsyxekulturen (2 900–2 300 f.Kr.). Under övergångstiden mellan trattbägarkultur och stridsyxkultur började människor i Skåne bygga en ny typ av byggnadsverk, så kallade palissadanläggningar. Stridsyxekulturens gravformer var enmansgravar omgivna av klumpstenar och gravgåvor ofta i form av keramik och stridsyxor. Under sista delen av stenåldern byggs gravar i form av hällkistor, där oftast mer än en person begravdes i en grav byggd av resta stenhällar med takhällar.

Bronsålder (1 800–500 f.Kr.)

Övergången från stenålder till bronsålder skedde i Skåne omkring 1 800 f.Kr., då bronsföremål börjar dyka upp i landskapet. Analyser tyder på att bronset som användes i Norden först främst tillverkades i Centraleuropa men senare utvecklades även tekniken att gjuta brons inhemskt. För det mesta var bronsålderskulturen i Skåne väldigt lik den i resten av Skandinavien, och i synnerhet nästintill identisk med den i Danmark.

Den överlägset dominanta typen av fornlämning i Skåne är de många gravhögarna från bronsåldern, varav omkring 2 000 stycken idag fortfarande finns bevarade runtom landskapet. Gravhögarna är stora jordhögar i vilka döda begravdes i en träkista tillsammans med gravgåvor. Bjärehalvön i nordvästra Skåne är särskilt rik på gravhögar; på halvön finns över 700 registrerade högar, inklusive Dagshög, Skånes största. Både bygder och gravar från bronsåldern i Skåne låg i regel nära vatten.
Som högst kanske det en gång fanns runt 6 000 gravhögar i Skåne, varav de flesta har rivits eller plogats bort genom åren. Eftersom den skånska befolkningen under bronsåldern uppskattats till ungefär 50 000–75 000 människor innebär det att endast den absoluta eliten kan ha blivit begravda i högar. Troligtvis begravdes andra människor genom exempelvis kremering

Balkåkra kultföremål

Tidig järnålder (500 f.Kr. – 811 e.Kr.)

I Sydskandinavien var järnåldern, särskilt den yngre romerska järnåldern (150–375 e.Kr.) och folkvandringstiden (375–568 e.Kr.), en våldsam och krigisk tid. Offerfynd av vapen och krigsutrustningar ökar under denna tiden och fynd av krigsbytesoffer tyder på att det inom loppet av trehundra år skedde minst 47 olika slag i Sydskandinavien. Fram till runt 200 e.Kr. var spjutet det huvudsakliga vapnet, men senare ökade även användningen av lansar och svärd. Över 40 vapenfynd har gjorts från järnåldern i Skåne. Stora järnåldersgravfält i Skåne är Albäcksbacken väster om Trelleborg , Simrisgravfältet med 102 gravar, varav sex vapengravar och ett gravfält mellan Höllviken och Foteviken utgrävt av Folke Hansen med 141 gravar.

En typ av storslagen fornlämning som utmärker den skånska järnåldern är fält med stora och resta stenar. Vissa av dessa fungerade som gravfält, såsom Vätteryds gravfält. Den mest kända skånska fornlämningen av denna typ är Ales stenar, en 67 meter lång skeppssättning som uppfördes någon gång mellan 330 och 980 e.Kr., med de flesta dateringarna tydandes på omkring år 600. Ett flertal förklaringar för vad Ales stenars syfte var har lagts fram, bland annat att det rör sig om någon form av begravningsmonument.

Småkungarike

Fornsvenskans kunung har bildats till isländskans konr 'förnäm man', som liksom finskans kuningas anses ha sitt ursprung före vår tideräkning i den urgermanska formen *kuningaz. I Norden fanns emellertid inte den typ av småkungariken som fanns i centraleuropa. Här fanns bara vad man idag kallar mindre lokala hövdingadömen innan de olika nordiska rikena/staterna började formas under 900-talet. De lokala stormännen styrde över en mindre bygd och kunde i några fall gå samman och erkänna en överhövding. Överhövdingens mandat var då mer kopplad till personliga trohetseder än att bero på ett område, vars omfattning kunde upphöra/förändras vid överhövdingens död. De större lokala områdena som fanns mot slutet av vikingatiden, folkland, och landskap, hölls ofta samman av en lagman och inte en överordnad storman.

Skriftliga källor från före år 1000 nämner olika områden i Skandinavien, och benämner dem ofta som kungadömen. Enligt Tacitus (55–120 e.Kr) utnämnde nordborna konungar av de förnämsta släkterna. Enligt den Östromerska historikern Prokopios ska det ha funnits tretton självständiga kungariken vid mitten av 500-talet i de bebodda delarna av Skandinaviska halvön (som han kallar ”Thule”). Den gotiske historikern Jordanes beskriver 25 olika folk som levde i det han kallar Scandza på 550-talet. Några skandinaviska riken nämns även i Beowulf-sagans profetior, och i nordisk sagalitteratur.

Småkungariken

Arkeologen Per H. Ramqvist har identifierat minst tretton provinser som sannolikt var självständiga i Fennoskandinavien under romersk järnålder och folkvandringstid utifrån analys av närhet mellan bondesamhällets centralorter. Han väljer att kalla dem möjliga småkungariken. Andra forskare kallar vissa av regionerna för hövdingadömen.

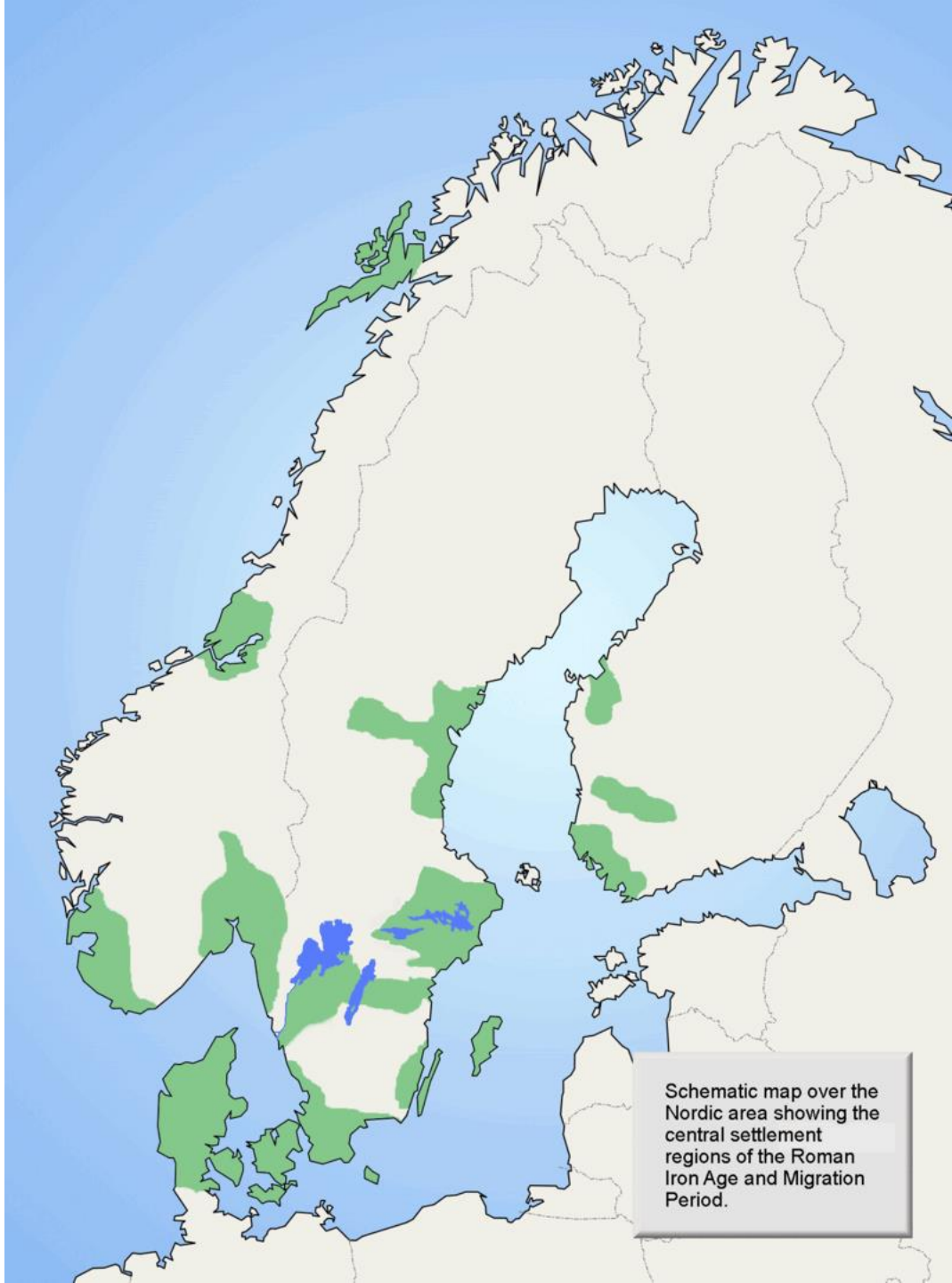

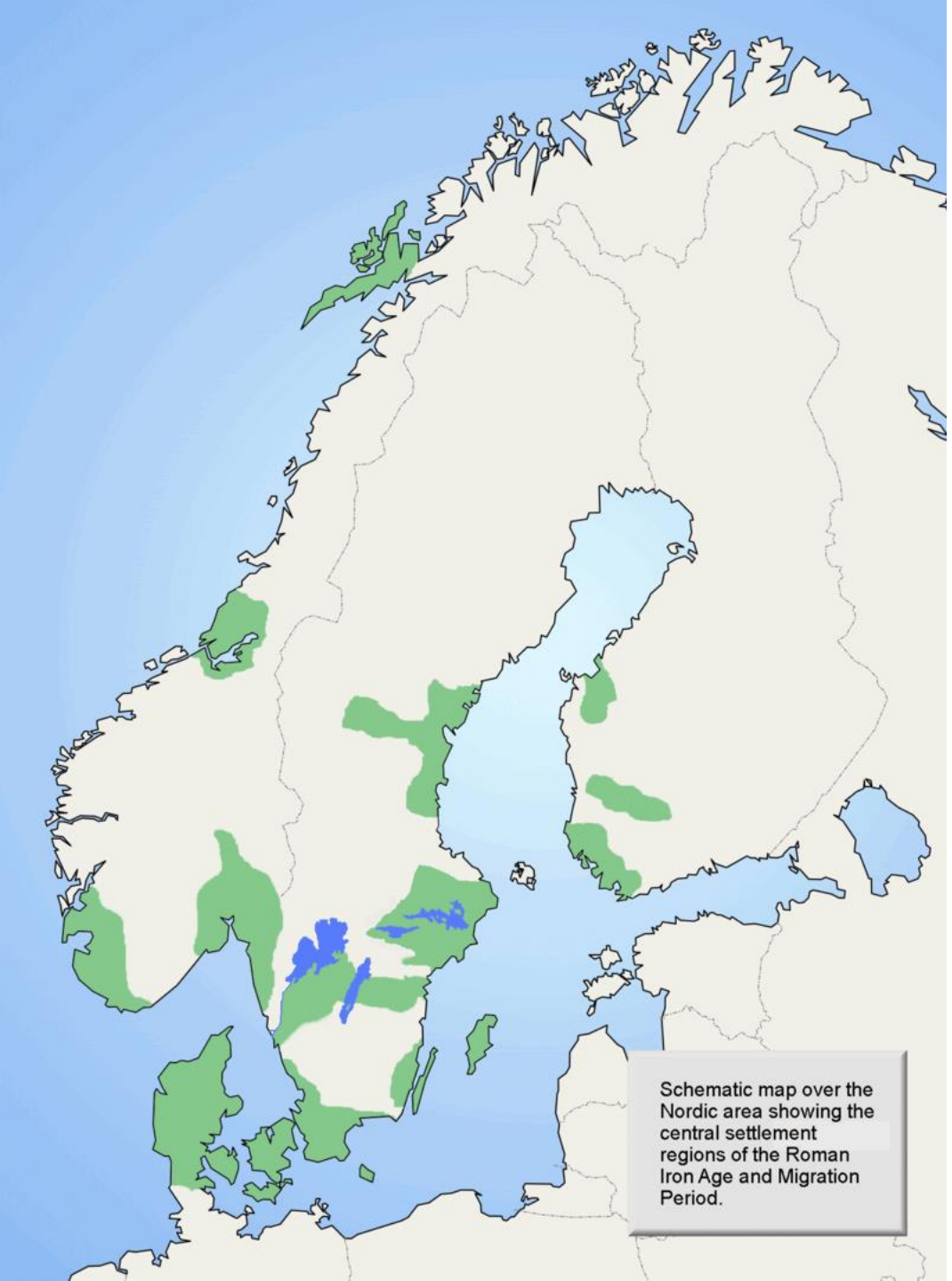

Schematisk karta över minst tretton möjliga "småkungariken" i 500-talets Fennoskandinavien, identifierade utifrån geografisk täthet av högstatusfynd.

Ett småkungarike är ett av ett flertal självständiga mindre kungariken, som föregick eller har ersatt ett enat rike eller ett imperium, och vanligen kontrollerades av en folkstam. Begreppet kan även avse ett mindre självstyrande rike i omedelbar närhet till större enade riken.

En småkung är en kung över ett litet eller obetydligt rike. Småkungar kan även åsyfta forntida lydkonungar, i synnerhet i plural. Gränsen mellan termerna hövding, furste och kung är ofta flytande. Småkungariket är en statsbildning, medan hövdingadömet är en mellanform mellan stamsamhället och staten. Ledarna för det dagens historiker i efterhand kallar för småkungariken kallades på sin tid inte nödvändigtvis för kungar. Begreppen kung och rike härrör emellertid från urgermanskan från tiden innan vår tideräknings början.

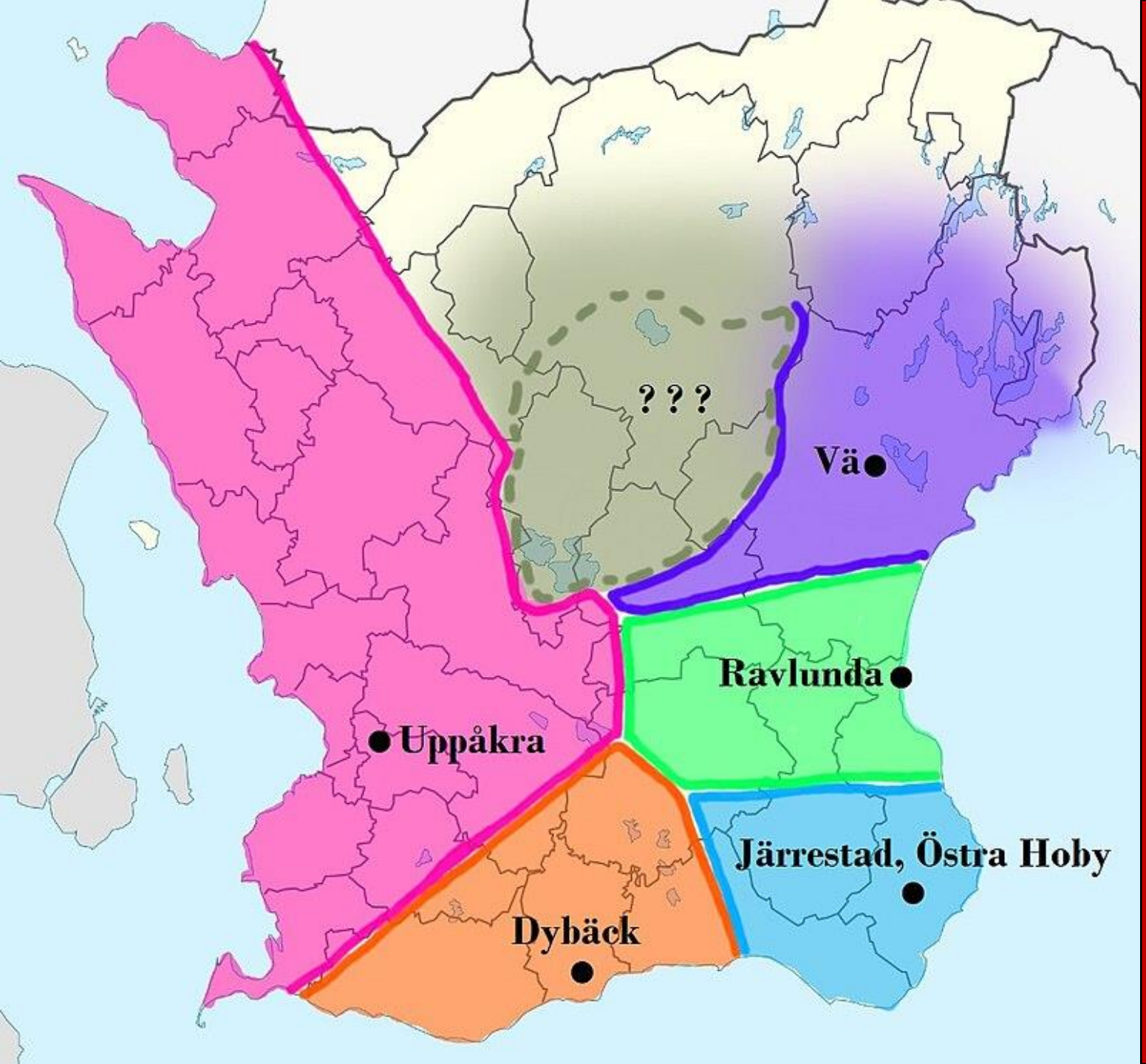

Hypotetisk karta

över småkungariken i Skåne cirka 500–900 e.Kr., efter kända centralorter och fynd. Det mellersta området i norr har ingen känd centralort men kan ha utgjort ett sjätte autonomt område.[18]

Flera olika boplatser är kända från den skånska järnåldern. Den i särklass största kända orten i Skånes järnålder är Uppåkra, där tusentals fynd har gjorts. Fynden tyder på att bosättningen i Uppåkra varade i nästan tusen år, från ungefär 100 e.Kr. till efter 900, och att platsen var ett ovanligt tättbebyggt samhälle jämfört med samtida boplatser i andra delar av Skåne.

Det är troligt att Skåne innan Danmarks enande var indelat i olika hövdingadömen. Under perioden mellan år 500 och 800 e.Kr., som i Sverige ofta benämns som vendeltiden, började samhällen i Skandinavien att anamma influenser från de germanska riken som etablerats i Västeuropa efter det Västromerska rikets fall. I samband med detta utvecklades de skandinaviska samhällena vidare mot så kallade småkungariken.

Arkeologiska fynd, i synnerhet på centralorter som uppenbart varit maktcentrum, tyder på att Skåne från och med kring år 500 kan ha varit indelat i fem eller sex småkungariken, varav det största var ett välde med centrum i Uppåkra som troligen har sträckt sig över delar av västra Skåne. Utöver det stora Uppåkrariket tyder centralorter och fynd på att det bland annat fanns ett stort bygderike som härskades från Vä, ett mindre rike med centrum någonstans i närheten av Ravlunda, samt ett "Österlenrike" som utgick från Järrestad.

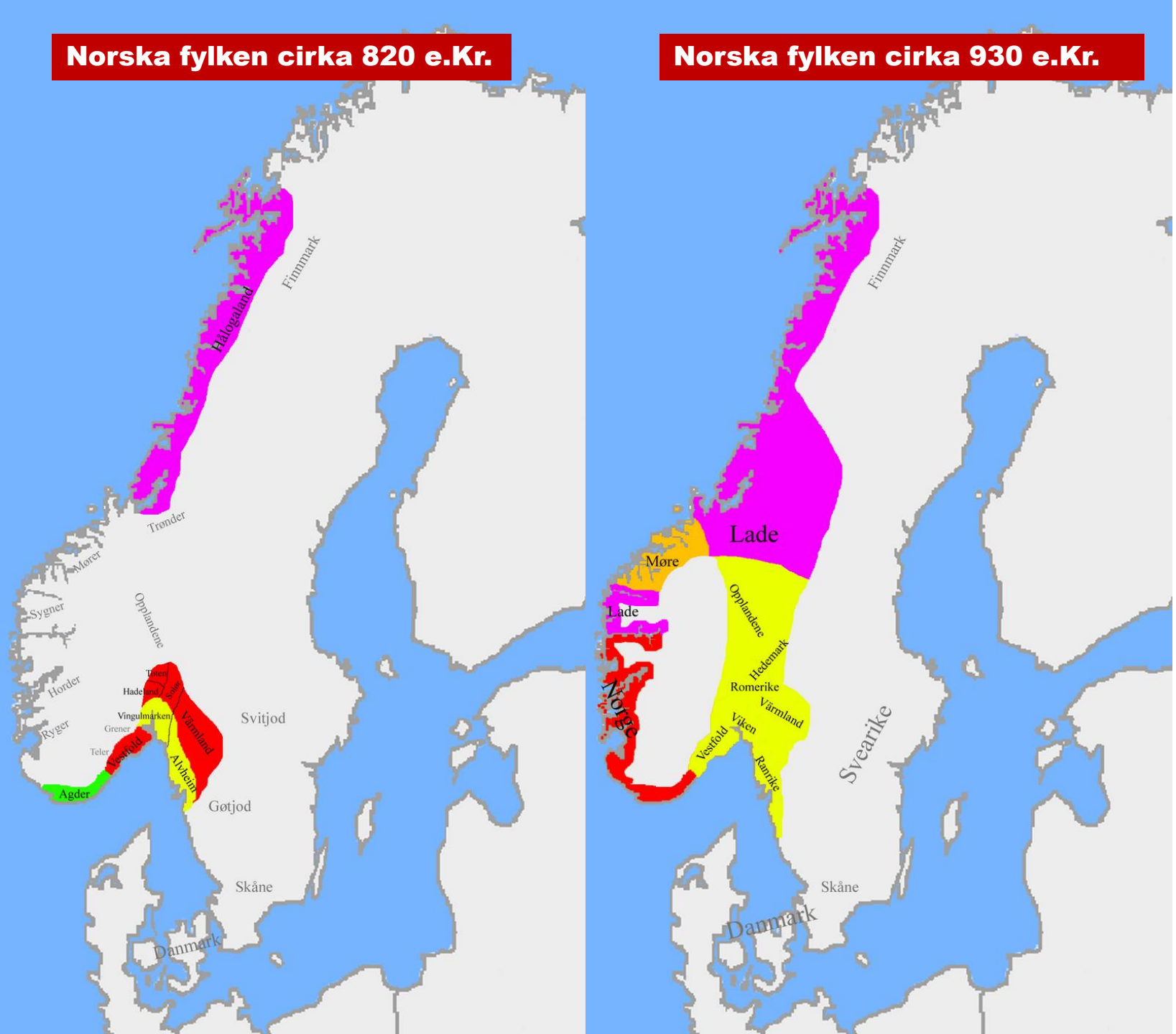

Redan under järnåldern fanns självständiga regioner kallade fylken i delar av Norge. Traditionen säger att dessa regerades av fylkeskungar som förjagades av Harald Hårfager, som skulle ha samlat de norska fylkena till ett stort rike redan i början av 900-talet. Det finns emellertid inget arkeologiskt stöd för uppfattningen att fylkena ursprungligen har varit självständiga småkungadömen, och för ett så tidigt enande av hela riket. I samband Norges enande på 1100-talet delades hela riket in i ett tjugotal administrativade regioner kallade fylken med egna fylkesting och en representant i kungens hird.

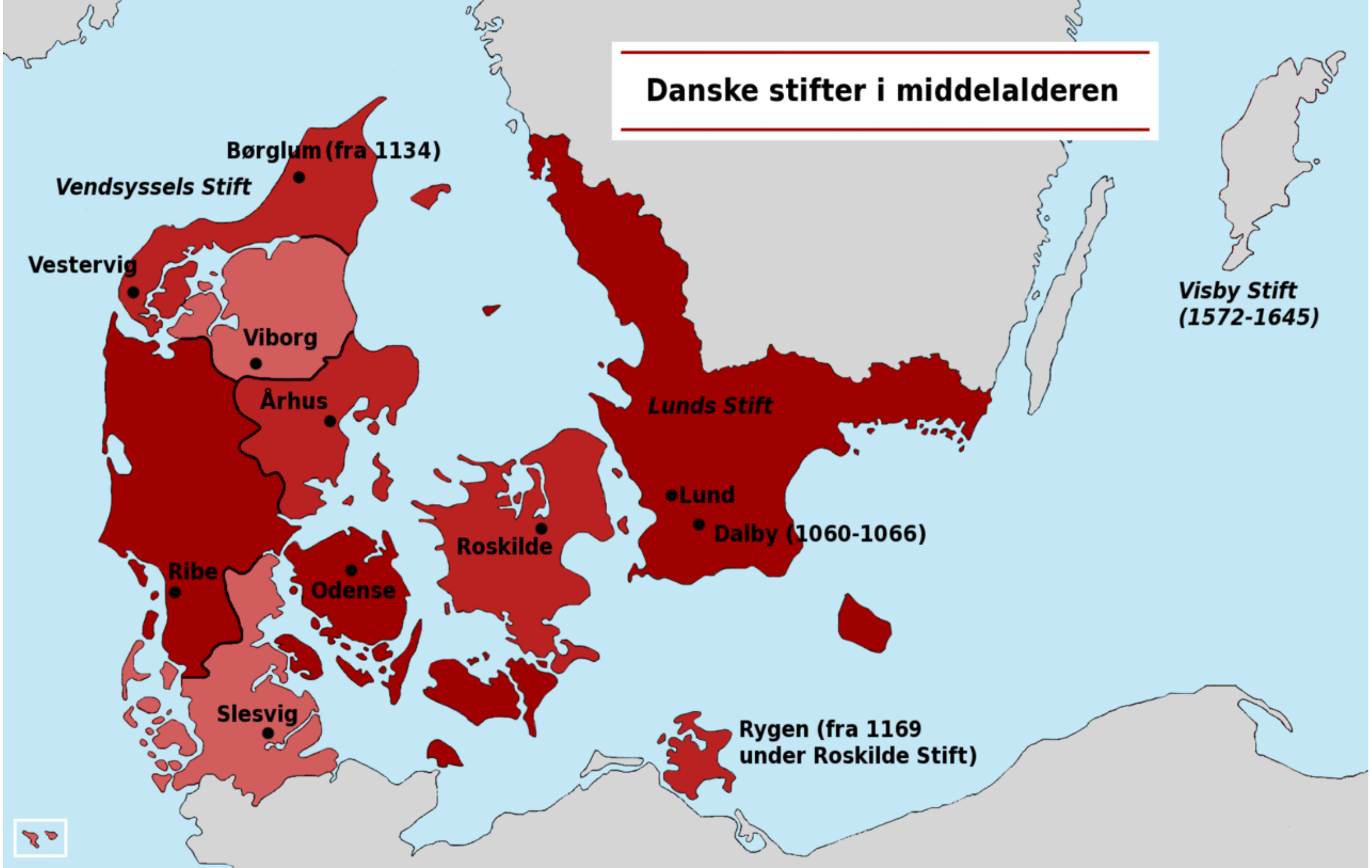
Danske stifter i middelalderen
Børglum (fra 1134)
Vendsyssels Stift
Vestervig
Viborg
Århus
Ribe
Odense
Slesvig
Roskilde
Lunds Stift
Lund
Dalby (1060-1066)
Visby Stift
(1572-1645)
Rygen (fra 1169
under Roskilde Stift)

Skåne blir Svenskt
År 1658
Freden i Roskilde